

Luku 16

**Vaalit -
helppo tapa
vaikuttaa**

Oppikirjan sivut 123-131

Hallintoelin tai -toimi	Kuntavaalit	Aluevaalit	Eduskunta-vaalit	EU-parlamentti-vaalit	Presidentin vaalit
Vaalitapa	Suhteellinen	Suhteellinen	Suhteellinen (Ahvenanmaalla yksinkertainen enemmistövaali)	Suhteellinen	Suora kansanvaali Kaksivaiheinen enemmistövaali
Vaalipiirit	Kunnat (310 kpl v. 2020)	Hyvinvointialueet 21 kpl Kymenlaakson hyvinvointialue	13	1	1
Äänioikeutetut	18 v. kuntalaiset, myös EU-kansalaiset ja 2v. Suomessa asuneet ulkomaalaiset (51vrk)	18 v. kuntalaiset, myös EU-kansalaiset ja 2v. Suomessa asuneet ulkomaalaiset (51vrk)	18 v. suomalaiset, vaalipiirin asukkaat (väestörekisteri elokuun loppuun)	18 v. suomalaiset EU-kansalaiset, joilla kotikunta Suomessa	18 v. suomalaiset
Vaalikelpoiset	Äänioikeutetut kuntalaiset, ei vajaavaltaiset	Hyvinvointialueen asukas, äänioikeus aluevaaleissa ei vajaavaltaiset	Äänioikeutetut suomalaiset, ei vajaavaltaiset	Äänioikeutetut suomalaiset ja EU-kansalaiset (koti), ei vajaavaltaiset	Syntyperäiset Suomen kansalaiset
Valittujen määrä Kouvola?	13-79 (Kouvola 59, pitäisi olla 51)	59 Kouvola 24 muut 25	200 (17)	14	1
Ehdokasasettelu	Rekisteröidyt puolueet, vaaliliitot, valitsijayhdistykset ja niiden vaaliliitot (väh. 10 hlö)	Rekisteröidyt puolueet, vaaliliitot, valitsijayhdistykset ja niiden vaaliliitot (väh. 50 hlö)	Rekisteröidyt puolueet, vaaliliitot, valitsijayhdistykset ja niiden vaaliliitot (väh. 100 hlö)	Rekisteröidyt puolueet, vaaliliitot, valitsijayhdistykset ja niiden vaaliliitot (väh. 2000 hlö)	Rekisteröidyt eduskuntapuolueet, vaaliliitot, valitsijayhdistykset ja niiden vaaliliitot (väh. 20000 hlö)
Toimikauden pituus ja seuraavat vaalit	4 v. 2025	4 v. 2026	4 v. 2023	5 v. 2024	6 v. 2024

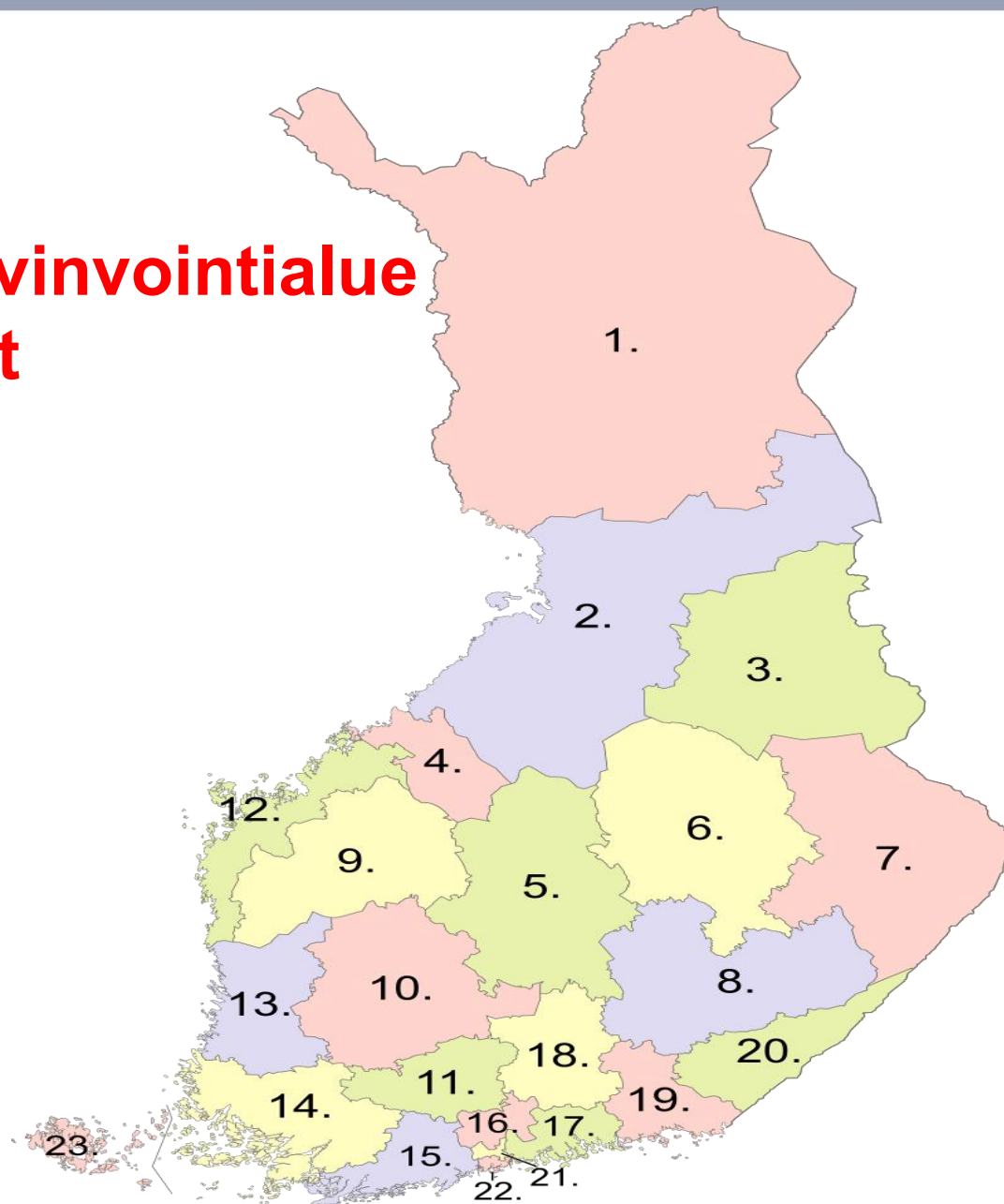
KANSANEDUSTAJIEN PAIKKAJAKO VAALIPIIREITTÄIN VUODEN 2019 EDUSKUNTAVAALEISSA

13 vaalipiiriä

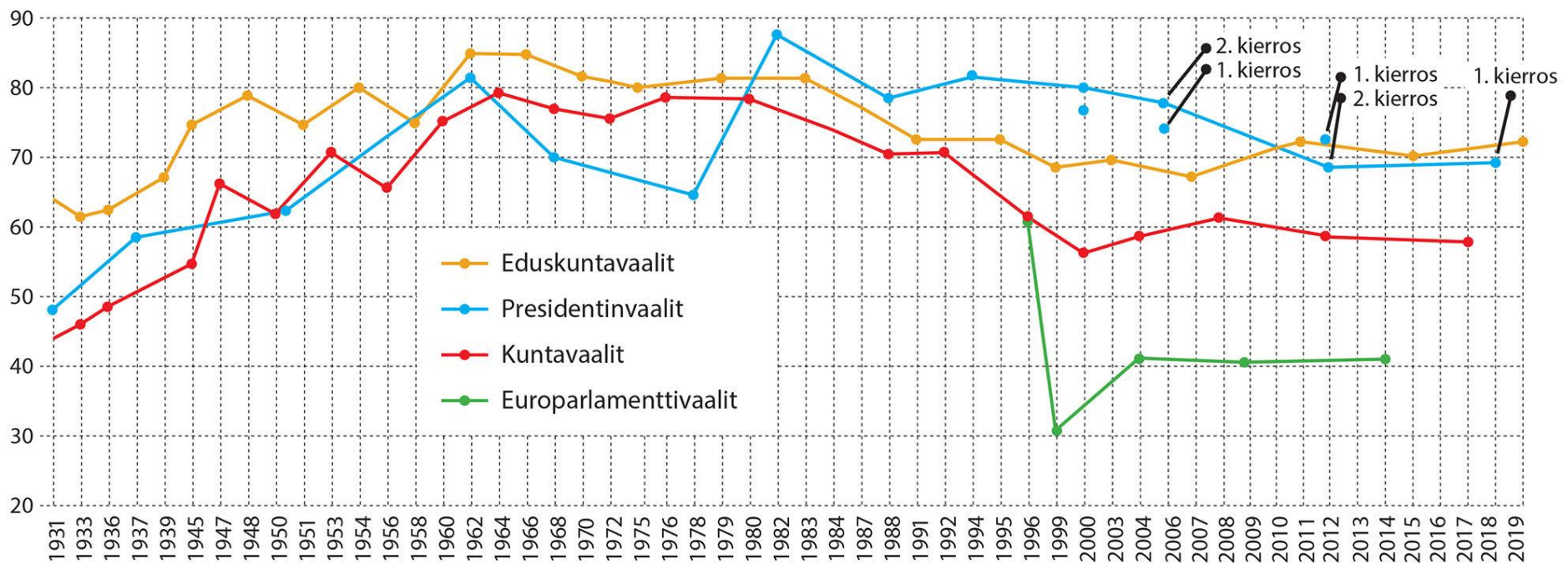

HVA = hyvinvointialue

Aluevaalit

ÄÄNESTÄMINEN SUOMEN ITSENÄISEN AJAN YLEISISSÄ VAALEISSA (%)

a) Eduskuntavaalit = suosio kasvoi 1960-l asti ja sitten vakiintui: suuret ikäluokat. 1980-l äänestysaktiivisuus alentunut, mutta vakiintunut n. 70%:iin. Poliitiikan kiinnostu/merkitys vähentynyt tavallisen ihmisen elämässä.

b) Presidentinvaalit = suosio nousi jyrkästi v. 1960 asti, sen jälkeen äänestämisinto laski jyrkästi seuraavat 20 vuotta (Kekkonen). V. 1978 jälkeen äänestysaktiivisuus nousi (Koivisto, uusi vaalitapa ja rajoitukset vaalikaudesta), 1990-l asti äänestämisinto on laskenut tasaisesti, mutta vakiintunut yli 79%:n tasolle. On suosituin vaali!

c) Kuntavaalit = Kuntavaalien suosio nousi 1960-luvulle saakka, jonka jälkeen laskua tasaisesti vuoteen 2000 saakka. 2000- luvulla suosio on pysynyt lähes muuttumattomana, n. 60%:n tasolla.

d) EU-parlamenttivaalit= äänestysprosentti oli ensimmäisissä EU-parlamenttivaaleissa 60-prosenttia v.1996, seuraavissa vaaleissa äänestysprosentti on noin 40%:n luokkaa. Ensimmäisissä vaaleissa äänestysprosentti oli korkea, koska asia koettiin uutena ja tärkeänä. Sen jälkeen vaalit on koettu merkityksettöminä: Suomi ei voi vaikuttaa!?

Tehtävä 2.: Mistä syistä ihmiset äänestävät tai jättävät äänestämättä?

Äänestävät:

- **Halu vaikuttaa**
- **Velvollisuudentunto**
- **Vanha tapa**
- **Sosiaalisesti hyväksyttävä tapa**

Jättävät äänestämättä:

- **Ei riittävästi tietoa politiikasta, puolueista jne.**
- **Ajatus: "yksi ääni ei vaikuta"**
- **Politiikka ei kiinnosta**
- **Päätöksenteon jättäminen muille**
- **Politiikasta vieraantuminen**
- **Omat asiat niin hyvin tai huonosti**
- **Ei arvosta poliitikkoja**
- **Ulkoiset syyt: pitkä matka äänestyspaikalle, huono ilma jne.**
- **Ikä: nuoret äänestävät muita vähemmän**
(eivät ole vielä löytäneet omaa puoluetta tai omaa ehdokasta)

Käsitteitä:

- **Yleinen äänioikeus tarkoittaa, että kaikki yhteisön jäsenet saavat äänestää** (edellytyksenä yleensä tietty ikä, esim. Suomessa 18 v.).
 - **Edellytyksenä äänioikeudelle voi olla myös kansalaisuus, kuten eduskuntavaaleissa.**
- **Jokaisella äänioikeutetulla on yhtäläinen oikeus vaikuttaa vaalien tulokseen, eli kaikilla on vain yksi ääni käytettävänä.**
 - **Tapahduttava henkilökohtaisesti.**
 - **Tapahduttava niin, ettei kukaan pääse selville äänestämistäsi.**

Käsitteitä:

- **Vaalikelpoisuus**
Tarkoittaa oikeutta asettua vaaleissa ehdolle.

Käsitteitä:

- **Välittömät vaalit**

- **Äänioikeutettu äänestää vaaleissa suoraan sitä henkilöä, jonka hän tahtoo saada valituksi. Jokaisella ehdokkaalla on oma numeronsa, jonka äänestäjä merkitsee äänestyslippuun.**

- **Salaiset vaalit**

- **Vaaliviranomaiset, muut viranomaiset tai muut kansalaiset eivät saa tietää, kenelle äänestäjä on äänensä antanut tai onko hän jättänyt tyhjän äänestyslipun**

Käsitteitä:

● Vaaliliitto

- Puolueiden ennen vaaleja muodostamaa liittoa, jossa ääntenlaskennassa vaaliliiton muodostavia ryhmiä kohdellaan yhtenä ehdokaslistana.

● Valitsijayhdistys

- Yhteisö, jolla on oikeus asettaa ehdokas vaaleihin. Puolueilla on oikeus asettaa vaaleihin ehdokkaita, mutta valitsijayhdistyksen perustamiseen tarvitaan tietty määrä äänioikeutettuja. Määrä vaihtelee vaalien mukaan

Ehdokkaita voivat asettaa:

1. Puolue

→ **Vaaliliitto** (=useampi puolue yhdessä)

2. Valitsijayhdistys

→ **Yhteislista** (=useamman ehdokkaan valitsijayhdistykset yhdessä)

3. Riittävästi kannattajia (10 – 20000)

Enemmistövaalitapa

- **Kustakin vaalipiiristä valitaan joko eniten ääniä saanut ehdokas tai saman puolueen kaikki ehdokkaat.**
- **Muunnelmia**
 - a) yksinkertainen enemmistövaali → ehdokas tulee valituksi suurimmalla äänimäärällä
 - b) ehdoton enemmistövaali → ehdokas tulee valituksi saatuaan yli puolet äänistä

Suhteellinen vaalitapa

- **Kustakin vaalipiiristä valitaan edustajia samassa suhteessa kuin he ovat saaneet ääniä.**
- **Muunnelmista yleisin on listavaali: äänestäjät valitsevat puolueiden valmiilta listoilta ehdokkaan ja äänestävät samalla koko listaa. Listan ehdokkaiden läpimenojärjestys määräytyy kunkin saaman äänimäärän mukaan.**
- **Mitä isommat vaalipiirit, sitä paremmin suhteellisuus toteutuu.**

Useimmat vaalit ovat suhteelliset

- **Eduskuntavaaleissa, kuntavaaleissa ja europarlamenttivaaleissa jokainen puolue tai muu ryhmittymä saa sen määrän edustajia kuin mitä sen vaaleissa saama äänimäärä suhteessa muihin ryhmittymiin edellyttää.**
- **Jos esimerkiksi puolue saa annetuista äänistä esim. noin 20 %, sen tulisi saada myös noin 20 % jaettavina olevista edustajanpaikoista.**

Tehtävä 5. Selvitä, mitä tarkoittavat suhteellinen ja enemmistövaalitapa. Vertaile niiden etuja ja haittoja.

	<u>suhteellinen vaalitapa</u>	<u>enemmistövaalitapa</u>
etuja		
haittoja		

Tehtävä 5. Selvitä, mitä tarkoittavat **suhteellinen ja enemmistövaalitapa. Vertaile niiden etuja ja haittoja.**

Etuja:

- **On vaihtoehtoja.**
- **Tuo monipuolisesti esille kansan mielipiteitä.**
- **Pienetkin puolueet voivat saada edustajia läpi** (etenkin jos ei ole äänikynnystä tai ovat vaaliliitossa).

Tehtävä 5. Selvitä, mitä tarkoittavat **suhteellinen ja enemmistövaalitapa. Vertaile niiden etuja ja haittoja.**

Haittoja:

Voi tehdä puoluejärjestelmästä kirjavan, mikä saattaa vaikeuttaa päätöksentekoa:

- **Pienten puolueiden paljon ääniä saaneet eivät tule valituiksi.**
- **Hallituksen muodostaminen voi olla hankalaa.**
- **Voi olla sekavaa politiikkaa.**
- **Päätökset vaativat kompromisseja.**
- **Voi olla hidasta.**
- **Piilevä äänikynnys:** pienissä vaalipiireissä vaaditaan läpimenoon suhteellisesti suurempi osuus äänistä kuin suurissa vaalipiireissä.

Tehtävä 5. Selvitä, mitä tarkoittavat suhteellinen ja enemmistövaalitapa. Vertaile niiden etuja ja haittoja.

Etuja:

- **Nähdään selvästi, kuka voittaa ja kuka häviää.**
- **Puoluekenttä ei pirstaloиду.**
- **Hallituksen muodostaminen on yksinkertaista.**

Tehtävä 5. Selvitä, mitä tarkoittavat suhteellinen ja enemmistövaalitapa. Vertaile niiden etuja ja haittoja.

Haittoja:

- **Ääniä "menee hukkaan",** koska vain voittanut puolue tai ehdokas tulee vaalipiirissä valituksi.
- **Joko/tai, vain voittajia ja häviäjiä...**
- **Jyrkät "suunnan muutokset"** uusien vaalien jälkeen.

Suhteellinen vaalitapa (d'Hondt), s. 127

1. Lasketaan henkilökohtaiset äänet (tarkistus)
2. Puolueen, vaaliliiton, valitsijayhdistyksen tai yhteislistan äänet yhteen
3. Lasketaan **vertausluku** ehdokkaille →
Eniten henkilökohtaisia ääniä saanut saa koko yhteisäänimäärän, sitten yhteisäänimäärä jaetaan 2:lla, 3:lla, 4:llä jne. (kolmen desimaalin tarkkuudella)
4. Vertailulukujen suuruus määrää järjestyksen
5. Tasatilanteessa viimeinen paikka arvotaan...

D'Hondtin kaavalla kohti valtaa

- Oheisesta kuvitteellisesta vaalipiiristä pääsee **kuusi** valtuutettua kunnanvaltuustoon. Laske, ketkä nämä onnelliset ovat.
- Miten tilanne muuttuu, jos puolueet D ja E ovatkin solmineet keskenään vaaliliiton?

Ehdokkaiden äänet

	Puolue A	Puolue B	Puolue C	Puolue D	Puolue E
Äänet	A1: 6 434	B1: 7 713	C1: 3 787	D1: 5 798	E1: 3 937
	A2: 3 425	B2: 2 222	C2: 3 643	D2: 1 341	E2: 545
	A3: 3 412	B3: 1 205	C3: 2 321	D3: 401	
	A4: 1 074	B4: 289	C4: 199		
	A5: 254	B5: 65			
Kokonais- äänimäärä	14 599	11 494	9 950	7 540	4 482

Laske vertailuvut

	Puolue A	Puolue B	Puolue C	Puolue D	Puolue E
Vertailuluvut	A1	B1	C1	D1	E1
	A2	B2	C2	D2	E2
	A3	B3	C3	D3	
	A4	B4	C4		
	A5	B5			

Suhteellinen vaalitapa

- **Vastaa socrative.com**
- **Room 273010**
- **Ketkä tulivat valituiksi kohdissa 1. ja 2.?**
 - 1. A1, B1, C1, D1, A2, B2**
 - 2. A1, B1, C1, D1, E1, A2**

Vaalien suhteellisuus

- **Väkilukuun suhteutettu osuus** (eduskuntavaalit)
 - $$\frac{\text{vaalipiirin asukasluku (376 784)} \times 199}{\text{kaikkien vaalipiirien asukasluku (4,26 milj.)}} = 17,61$$
 - = kansanedustajien määrä vaalipiiristä
 - = Kaakois-Suomen vaalipiirissä asu n. 9% asukkaista.
17 on myös n. 9% kansanedustajista
- Kokonaisluvut huomioidaan
- Jäännöspaikat suurimmille ”desimaaleille”
- Kansanedustajien määrä

Vaalien suhteellisuus*

- **Alueelta valitaan eduskuntaan 15 kansanedustajaa (7,5 % 200:sta).**
 - **Todennäköisesti seuraavissa vaaleissa.**